

The article deals with the creative work of diaspora Shevcheko expert Pavlo Bogatskyi, in particular modelling of the image of Taras Shevchenko in his research «Theory of Lonely Heart (Intimate page of T.G. Shevchenko's biography)». The attention is paid to the female images of Shevchenko in his creative work, as well as receptions of the author of the article as for revealing of intimate page in personal life of Taras Grygorovych Shevchenko.

Key words and word-combination: Pavlo Bogatskyi, Taras Shevchenko, intimate pages, literary reflection, metatextual commentary, Shevchenko study studios.

Отримано: 13.05.2013 р.

УДК 322:37

О. В. Огірко

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ В ЗАПРОВАДЖЕННІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ В СИСТЕМУ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Стаття присвячена ролі українських Церков в запровадженні християнської етики в систему духовно-морального виховання шкільної та студентської молоді. Розглянуті історичні та педагогічні особливості християнської етики. Вказано на значення Біблії перекладу Івана Огієнка у цьому процесі.

Ключові слова і словосполучення: церква, УГКЦ, УПЦ КП, УАПЦ, УПЦ МП, християнська етика, Біблія, митрополит Огієнко.

Після проголошення незалежності України з 1991 р. в українському суспільстві розпочалося духовне відродження, – і в багатьох державних школах нашої держави стихійно розпочалося викладання предметів духовно-морального спрямування, які мали назви «Християнська мораль», «Катехизація», «Біблія», «Біблієзнавство».

У 1992 р. відомим дисидентом, поетесою, народним депутатом України, начальником Львівського обласного управління освіти Іриною Калинець було підписано наказ «Про запровадження в середніх загальноосвітніх школах факультативного курсу «Основи християнської моралі» в 5-7 класах».

Із цією метою у вересні 1992 р. було запроваджено експериментальну підготовку вчителів християнської етики на базі Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Своєю ставовленню у Львівській області християнська етика завдячує, перш за все, її духовному проводу – священикам, людям з особливою благодаттю. Це елітний субстрат владик та отців УГКЦ: Архиепископ д-р Мирослав Іван кардинал Любачівський, єпископ д-р Любомир Гузар, єпископ д-р Софрон Мудрий, о. д-р Іван Музичка, о. д-р Ігор Мончак, о. д-р Тарас Олійник ЧСВВ, о. д-р Діонісій Ляхович ЧСВВ, о. д-р Гліб Лончина, о. ліценціат Матей Гаврилів, о. ліценціат Василь Зінько ЧСВВ, о. Степан Гриньків, о. Володимир Піговський, а також відносно молодше покоління священиків: о. Йосафат Воротняк ЧСВВ, о. д-р Мирон Бендик, о. Микола Витівський, о. Орест Фредина, о. Зеновій Хоржавий, о. Володимир Фарат, які стояли біля витоків предмета. Від УПЦ КП в підготовці вчителів активну участь взяв сам

Патріарх Філарет Денисенко, о. д-р Василь Жуковський, проф. д-р Дмитро Степовик. Від УАПЦ цією справою займався о. Євген Толочкевич, а від УПЦ МП – о. канд. фіз.-мат. наук Богдан Огульчанський, о. Микола Баранов, о. Андрій Ткачов та багато інших. Першими курсами підготовки вчителів керували впр. сестри-монахині Луїза Цюпа СНДМ та Любомира Надич СНДМ.

Велика заслуга у підготовці педагогічних кадрів для викладання предмета належить високоосвіченим мирянам-інтелектуалам: проф. д-ру Галині Сагач, поету Роману Хоркавому, педагогам Надії Гривнак, Антоніні Калапшик, Романні Ковальській, Марії Якимець, Марії Влад, Галині Сохань, які є авторами книг, підручників та посібників з християнської етики.

Предмет виконує рішення № 216 від 7 жовтня 1997 р., прийняте на сесії Львівської обласної ради «Про вивчення у загальноосвітніх школах предмету «Християнська етика», якого ніхто не відміняв. Подібні рішення прийняли обласні ради Тернополя, Івано-Франківська, Рівного. З його прийняттям були зняті заборони на вивчення християнської етики в школі. При цьому бралось до уваги те, що сам принцип статті 35 Конституції України про відокремлення школи від Церкви не можна тлумачити як заборону закладу освіти поширювати вироблені релігійною морально-етичні норми. Кожна людина має природне право на пізнання Бога і Його законів, тому це право не може бути обмеженим в загальноосвітніх школах. Навпаки, обов'язок навчальних закладів – допомогти підростаючому поколінню досягнути шляхи до пізнання вічних істин – основ моралі, закладених в книзі людства – Святому Письмі. Більше того, щоб формувати духовний світогляд молоді, самих уроків християнської етики замало. Всі вчителі-предметники мали б співпрацювати у цьому напрямку, підкреслюючи Боже начало у світських предметах.

Предмет «Християнська етика» не суперечить, а виконує нижчеперелічені нормативно-правові акти України:

1. Указ Президента України від 27.04.1999 р. № 456/99 «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян»;
2. Указ Президента України від 15.03.2002 р. № 258/02 «Про невідкладні заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя»;
3. Указ Президента України від 04.02.2003 р. № 74/03 «Про серйозні недоліки у здійсненні заходів щодо захисту моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя»;
4. Постанову Кабінету Міністрів України від 03.11.2003 р. № 896/93 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна – XXI ст.»);
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 р. № 258/02 «Про затвердження заходів Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 р. № 258/02 «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя».

Християнська етика – це не тимчасова акція. Це і є той шлях, яким має йти виховання українських дітей. Тому питання про можливість чи неможливість продовження викладання предмету взагалі не повинно ставитися. Дбаючи про виховання молоді, Львівська область не збирається перевіряти в сумнівах моральне добро Заповідей Божих, даних 3,5 тисячі років тому, які були дороговказом для наших пращів протягом століть. Людство дотепер не знає кращої моралі, ніж та, що спирається на Бога.

Виховний потенціал предмету «Християнська етика» переоцінити важко. Предмет себе добре зарекомендував. Досвід праці свідчить про ефективність християнської етики, спостерігаються позитивні наслідки у зміні поведін-

ки учнів. Він однозначно сприяє духовному зростанню сучасної молоді, наверненню її до праведних основ життя. Крім цього, допомагає втілювати заходи запобіжного характеру у боротьбі зі злочинністю та насильством. Християнська етика стала консолідуючою силою у міжконфесійному компромісі. Через дітей предмет позитивно впливає на батьків, zdeформованих атеїзмом.

Предмет виховує чесну, благородну, відповідальну особистість, здатну жити і працювати у правовому демократичному суспільстві, шанувати Божі і державні закони. Християнська етика допомагає молодому поколінню переорієнтуватися з вартостей азійського (деспотичного) типу на вартості європейсько-демократичні. Християнське виховання передбачає внутрішній самоконтроль людини і відмову від зовнішнього нагляду, як це було при тоталітарній системі.

Християнська етика як складова частини філософії християнства і його Церкви покликана в нинішньому суспільстві вирішити проблеми духовно-морального виховання підрастаючого покоління, вказуючи йому правдиві орієнтири для досягнення вічного щастя та засоби його досягнення.

Християнська етика – це наука про моральне добро людини на основі абсолютних вартостей, якими наповнена християнська культура. Християнська етика ґрунтується на універсальному моральному законі людства – десяти Заповідях Божих і двох головних заповідях Любові, а також на ділах милосердя щодо душі та тіла ближніх, євангельських радах і блаженствах. Християнська етика закликає шанувати Бога думками, словами, ділами, а також шанувати батьків, власне і чуже життя, чистоту, майно, честь, славу, гідність і почуття.

Християнська етика аналізує природу, внутрішню структуру моральної свідомості і моральних відносин, досліджує моральні поняття, які виражають моральні норми, принципи, що містять оцінку діяльності людей. Християнська етика закликає шукати найвище добро (благо) не тільки своєю розумовою діяльністю, але й на основі формування духовного світогляду, який відкривається у вічних правдах, об'явлених Богом у Святому Письмі, зокрема, у правдах про: створення світу; створення людини на образ і подобу Божу; відкуплення (спасіння) людства; останні речі (смерть, суд, пекло, рай). Християнська етика – це етика беззастережного послуху волі Божій, об'явленій через Ісуса Христа. Християнську етику породжуєсть роздуми над буттям, засновані на Об'явленні Божому. Християнська етика базується на абсолютній моралі, що є вічною, незмінною та існує поза простором і часом. Християнська етика є складовою частиною християнської філософії.

Християнська етика є вченням спільним для всіх християнських конфесій в Україні та має за ціль: інформувати слухачів про моральне вчення християнства, яке містить у собі загальнолюдські цінності; виховувати молодь на засадах: правди – «і спізнаєте правду, і правда вас визволить» (Ів. 8.32); свободи, про що наголошував наш Кобзар: «в своїй хаті своя й правда і сила, і воля» та екуменізму за принципом: «Один Господь, одна віра, одне хрещення» (Ефес. 4.5); прищеплювати молоді низку моральних чеснот: мудрість, мужність, справедливість, стриманість, милосердя, миролюбність.

Християнська етика допоможе молодій людині з допомогою християнської релігії орієнтуватися в таких трьох основних питаннях:

В кого маємо вірити і, в що маємо вірити? – В єдиного Бога, Який є абсолютним Добром.

Що маємо робити, щоб чинити волю Господню? – Сповняти Заповіді Божі та діла милосердя.

Які слід уживати засоби, щоб досягнути спасіння? – Молитись, чинити добро, остерігатись зла і приймати святі Таїнства.

В історії християнства існувало три типи етики, кожний з яких має паралель в інших релігійних традиціях. Перший тип розуміє етику як вибір добра. Він має цільову орієнтацію і зосереджується, або на добродійностях, що необхідні для досягнення цілей, або на цінностях, якими ціль визначається. Добродійність підкреслював ще Аристотель, який вважав метою щастя, що досягається посередництвом досконалих дій і реалізації своїх можливостей. Другий тип християнської етики – вірність обов'язку. Якщо в деонтологічній етиці центральне місце займає поняття «правоти», то в християнській традиції обов'язок отожднюється з послухом Божому закону, даному в Об'явленні. До третього типу відноситься етика «відклику», в цьому випадку Божа природа і цілі представляють собою вищу норму, а не конкретний набір правил. Особливо важливий відклик на те, що Бог зробив для нас. Вважається, що віра і турбота про ближнього – це благий відклик на те, що зробив Бог. Цю етику можна також назвати й етикою взаємин або контексту. Християнська етика – це лише відповідь на Божу Любов, яка не є з обов'язку, але є належною. Вважають, що в християнському житті першочергове значення мають стосунки, а не принципи. Дії виникають із ставлення людини до Бога на основі заповіту і віри, а рішення приймаються в конкретних соціальних контекстах, що не виключають невизначеності.

Моральне богослов'я часто називають християнською етикою. Християнська етика є частиною теології, яка світлом християнської віри і розуму вивчає директиви, дотримуючись їх, щоб досягти кінцевої мети. Моральне богослов'я називають етикою поведінки. Воно має завдання описати цю поведінку, оцінити саму людину, якою вона є, і якою повинна бути. У цьому значенні теологія називається етикою людини. Саме ця етика займається формуванням характеру, моральних звичок людини і завжди спонукає людину питати себе, якою вона є і, якою має бути. Християнська етика є частиною теології і об'єктом її є норми і правила поведінки, що мають послужити для осягнення людиною її життєвої мети – Царства небесного.

Загальнолюдська етика містить у собі елементи християнської етики, які є пізнані природним людським розумом. Християнська етика доповнює й облагороджує природну етику, додаючи об'явлені правди і поширюючи природні правди, пізнані людським розумом. Вона містить у собі природну етику, тобто сукупність правил поведінки, проголошені здоровим глуздом. Християнська етика увірбрала в себе все те найкраще, що досягнуто філософською етикою, облагородивши його вченням Ісуса Христа, Словом Божим.

Християнська етика є могутнім виховним засобом у формуванні богословських, моральних і громадських чеснот. Вона сприяє для осягнення людиною Бога як найвищого добра. Особиста християнська етика наголошує на вірі та вшануванні Бога. Вона відкриває шлях до мети через молитву, через любов до Бога і ближніх. Християнська етика сприяє утвердженню національної свідомості та належно оцінює гідність людської особи. Вона вивчає поведінку людини як свободної істоти у напрямі до остаточної мети – осягнути Царство Боже. Основою цієї науки є відповідальність перед Творцем за превеликий дар свободи.

Християнська етика – це віра, надія й любов у добро. Вона, визнаючи об'єктивність добра й зла, чеснот і вад, може бути пізнана та визнана неупередженим природним розумом. Фактично всяка об'єктивна етика є одночасно християнською.

Християнська етика базується на теїзмі, що є основою християнської філософії та навчає, що Бог є абсолютно вічний Дух, що не лише створив світ і все живе в ньому, але постійно цим світом і кожною окремою людиною опікується. Вона допомагає пізнати молоді, який є Бог і якою повинна бути людина, та вказує дорогу до того як стати досконалою людиною.

Філософською основою християнської етики для представників католицької Церкви є христоцентризм (Христос є центром навчання), для представників протестантських Церков – фідейцентризм (віра є центром усього), а для представників православних Церков – теоцентризм (Бог у Пресвятій Трійці є центром навчання). Проте спільними для всіх залишаються біблійні моральні настанови та наука Ісуса Христа. Християнську етику не випадково називають етикою любові, бо Сам Христос є втіленням Любові: «Це Моя заповідь, щоб ви любили один одного, як Я вас полюбив!» (Ів. 15.12).

Таким чином, християнська етика є могутнім засобом духовно-морального виховання молоді, яка включає в себе моральний закон людства – Десять Заповідей Божих, моральні цінності та чесноти, а також моральність, втілену в Ісусі Христі – Богочоловіку, Його науці та святих, що Його наслідували.

У 1997 р. глави трьох обласних держадміністрацій Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей прийняли спільну історичну ухвалу «Про обов'язкове введення християнської етики в 1-11 класах середніх загальноосвітніх шкіл». Представники чотирьох традиційних українських Церков: греко-католицька (єп. Любомир Гузар), православна Київського патріархату (єп. Андрій Горак), автокефальна православна (єп. Макарій Малетич), православна Московського патріархату (єп. Августин Маркевич) погодили Програму християнської етики для учнів 1-11 класів загальноосвітніх шкіл. Сесія Львівської обласної ради 8 жовтня 1997 р. прийняла рішення про вивчення християнської етики у загальноосвітніх школах Львівщини, відповідно до розробленої програми.

Ухвала була прийнята з нагоди 1000-ліття хрещення Київської Русі. Вона дозволила розширити процес викладання «Християнської етики» на всі школи трьох областей, стимулювала до цього спільноти інших регіонів і сприяла навчально-методичному та професійному забезпеченню цього процесу, враховуючи, що на той час уже було підготовлено відповідну кількість учителів християнської моралі.

У 2004 р., на 13-му році незалежності України, до процесу духовно-морального виховання шкільної молоді прилучилася столиця України. У Києві розпочалося викладання предмету «Етика: Духовні засади» в експериментальному навчальному закладі під назвою «Український навчальний коледж ім. Сухомлинського (ЗОШ № 272).

8 липня 2005 р. Президент України В. Ющенко своїм Указом дав доручення №1-1/657 щодо подолання морально-духовної кризи українського суспільства, поєднання зусиль держави, громадянського суспільства та Церкви у створенні високодуховного виховного середовища, забезпечення морально-етичного виховання учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах країни.

26 липня 2005 р. Міністр освіти і науки С. Ніколаєнко підписав відомий наказ № 437 Про вивчення у навчальних закладах факультативних курсів з етики віри та релігієзнавства. На той час вже у 17 областях України, містах Києві та Севастополі – загалом у 4020 загальноосвітніх навчальних закладах, – вивчалися предмети духовно-морального спрямування.

Відповідно, вивченням цих предметів було охоплено близько 356000 учнів, що складало 7% від загальної кількості молодого покоління Української держави. Більшість учителів України на курсах перепідготовки безоплатно отримали Біблію перекладу о. д-ра І. Огієнка, яка стала для них базовим джерелом для викладання християнської етики.

В наказі про викладання предметів духовно-морального спрямування, зокрема, йшлося про те, що з метою дотримання ст. 35 Конституції України щодо «права кожного на свободу світогляду і віросповідання», надати батькам право вибору вивчення дітьми, починаючи з 2005/2006 н. р. предмета «Етика»

у 5-6 класах або факультативних курсів морально-етичної проблематики, що апробуються в регіонах, за умови кадрового та навчально-методичного забезпечення з відповідним грифом Міністерства освіти й науки України.

У 2005 р. і в державних школах України було введено обов'язковий курс «Етика» для 5-6 класів загальноосвітніх шкіл, а предмети духовно-морального спрямування були переведені в розряд факультативних. Спільну програму викладання предмета розроблено і погоджено представники ряду християнських конфесій, а саме: Української православної Церкви Московського Патріархату, Української православної Церкви Київського Патріархату, Української автокефальної православної Церкви, Української греко-католицької Церкви, Римо-католицької Церкви в Україні, Церкви християн віри євангельської України, Української християнської євангельської Церкви, Української лютеранської Церкви, Церкви євангельських християн-баптистів, Церкви адвентистів сьомого дня.

У 2010 р., на 19-му році незалежності України, в результаті тривалої праці численного колективу у складі представників духовенства, науковців та вчителів-практиків різних конфесій та регіонів України за активної участі представників Острозької академії було підготовлено програму з «Основ християнської етики» для 1-4, 7-11 класів, яка отримала гриф МОН України «Рекомендовано». Цю програму підтримали християнські конфесії України.

В грудні 2012 р. вперше в Україні було створено науково-дослідницьку лабораторію християнської етики, християнської психології та християнської педагогіки при Національному університеті «Острозька академія», а також прийнято Навчальну програму підготовки вчителів курсів духовно-морального спрямування (на основі християнського віровчення), яку написав авторський колектив під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, декана гуманітарного факультету Національного університету «Острозька академія» о. Жуковського В. М. Програму рекомендовано МОН України.

Список використаних джерел:

1. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик та ін. – Львів : Свічадо, 1998. – 159 с.
2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту (пер. д-ра І. Огієнка (митр. Іларіона). – Лондон : Британське Біблійне товариство, 1954. – 1523 с.
3. Влад М.В. Основи християнської етики : навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (1-11 кл.) / М.В. Влад, В.М. Жуковський, М.М. Николин, О.В. Огірко ; [гриф МОН України, протокол 1/П – 6347 від 13.07.2010 р.]. – Львів : Свічадо, 2010. – 136 с.
4. Жуковський В.М. Навчальна програма підготовки вчителів курсів духовно-морального спрямування (на основі християнського віровчення) / В.М. Жуковський, О.В. Огірко, М.В. Влад, А.В. Свтодок ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти (Гриф МОНУ). – К., 2012. – 70 с.
5. Огірко О.В. Християнська етика : навчальний посібник / О.В. Огірко. – Острог : Національний університет «Острозька академія»; Суми : Ярославна, 2012. – 324 с.

Article is devoted to the role of Ukrainian Churches in implementing a system of Christian ethics in spiritual and moral education of school and university students. The historical and pedagogical features of Christian ethics. Specified by the value of the Bible translation of metropolitan Ogienko in this process.

Key words and word-combination: Church, UGCC, UOC KP, UAOC, UOC MP, Christian ethics, Bible, metropolitan Ogienko.

Отримано: 6.06.2013 р.